

Уся документація формується так, щоб було можливе застосування ЕОМ на трьох стадіях процесу матеріально-технічного постачання. Значний вплив на закупівельну логістику чинить сама організація процесу виробництва в умовах швидкої зміни ситуації на ринку збуту і закупівель.

В умовах розвинутого ринку головна проблема логістичної ланки постачання полягає в тому, що ринкова потреба постійно змінюється в проміжку часу між початком постачань і використанням компонентів. Це призводить до ситуації, коли терміни постачань можуть бути відсунуті через те, що з виробництва і від постачальників поступають деталі, в яких немає більше необхідності, тоді як бракує інших компонентів для виконання поточних замовлень клієнтів [5].

Оптимізація в управлінні запасами вимагає максимальної гарантії своєчасності поставок при збереженні економічної ефективності сервісу. Спеціалізовані логістичні рішення в області контрактної логістики покращують процеси та підходи до матеріально-технічного постачання підприємств, стабілізуючи вхідні потоки закуплених товарів, сировини і матеріалів. З цією метою вантажі надходять в накопичувальні і консигнаційні склади підприємств. Таким чином, у клієнта немає необхідності створювати додаткові страхові запаси і одночасно підвищується якість послуг в процесі поставки продукції. Додатковий сервіс, як наприклад облік і повернення порожньої тари, може бути плавно інтегрований в ланцюг поставок.

Висновки. Однією з найважливіших функцій логістики є ефективна організація матеріально-технічного забезпечення споживачів. В умовах "ринку покупця" до даного процесу з боку споживачів пред'являються високі вимоги, які полягають не тільки в прагненні задовольнити потреби виробництва в матеріально-технічних ресурсах, а й в отриманні зручного логістичного сервісу при мінімальному рівні витрат.

Логістична діяльність ґрунтується на трьох основах: техніка як сукупність усіх технічних засобів та обладнання, що супроводжують матеріальні ресурси; інформація як сукупність усієї статичної та динамічної інформації про рух матеріальних та нематеріальних потоків у системах; економіка підприємства і народного господарства.

Матеріально-технічне забезпечення як одна з галузей сфери товарного обігу, що виконує функції обігу засобів виробництва, виконує велику роль у підвищенні ефективності виробництва. Воно виступає в якості опосередкованого зв'язку між виробництвом та виробничим споживанням продукції виробничо-технічного призначення та його діяльність з розширенням масштабів виробництва неперервно зростає.

Література.

1. Іванілов О.С. Економіка підприємства К.: Центр учбової літератури, 2009. - 728 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://pidruchniki.ws/18211001/ekonomika/vstup_ekonomika_pidpriyemstva;
2. Мате Э. Материально-техническое обеспечение деятельности предприятия / Э. Мате, Д. Тиксье. — М.: А/О Изд. группа "Прогресс"1993;
3. <http://bugabooks.com/book/109-logistika/21-42-mexanizm-funkcionirovaniya-zakupочноj-logistiki.html>;
4. Николайчук В. Взаимосвязь и различия логистики и маркетинга// Экономика Украины.- 1999.-№4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://masters.donntu.edu.ua/2003/fem/gavrishchuk/library/index1.htm>;
5. Крикавський Є. Економічний потенціал логістичних систем / Є. Крикавський. - Львів: ДУ "Львівська політехніка"1997. - 168 с.

УДК 338.1

ПРИРОДНІ МОНОПОЛІЇ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

Клименко І.С., кандидат технічних наук

Вступ. Більшість світових економік мають монополізовані сектори, певний відсоток яких складають природні монополії. Ці утворення через особливі умови мають обмежені фактори конкуренції, або зовсім їх не мають. Природна монополія - ринкова структура, що виникла в результаті дії об'єктивних техніко-економічних чинників в деяких галузях економіки. Монополюна

пропозиція звичайна ефективна там, де економія від масштабу відносно розміру ринку велика. Проте "природність" формування таких галузевих ринків супроводжується несприятливими зовнішніми ефектами їх функціонування, пов'язаними із завищенням монопольної ціни і зниженням обсягу випуску порівняно з конкурентним ринком.

Ситуація природної монополії характерна для таких сфер життєзабезпечення, що мають принципове значення для подолання соціальних і економічних проблем і підвищення якості життя, таких як енерго-, газопостачання, залізничне і комунальне господарство. Компенсація "провалів" ринку зумовлює необхідність державного регулювання діяльності суб'єктів природної монополії в цих галузях. Проте регулююча роль держави по відношенню до механізму ринкового саморозвитку поєднується з необхідністю посилення державної цілеспрямованої дії на трансформаційні процеси. У економіці України діяльність суб'єктів природної монополії набула макроекономічного значення: з одного боку вона створює внутрішню стабільність країни, а з іншої - є однією з причин інфляції витрат, важкого фінансового положення більшості підприємств, перешкодою для демонополізації економіки і розвитку конкуренції. Накопичення негативних кількісних змін приводить до їх переходу в новий якісний стан, виникненню нових неефективних інститутів, що перешкоджають нормальному ринковому розвитку і сприяють формуванню псевдоринкових форм і стосунків. До основних ознак природних монополій відносять: високі бар'єри входу на відповідний товарний ринок і виходу з нього; позитивний ефект від масштабу, низьку еластичність попиту на їх продукцію; стратегічне значення для економічної безпеки держави. Найбільш крупномасштабними монополіями звичайно є енергетичні і транспортні, де ефект масштабу особливо підштовхує до збільшення розмірів фірми заради зниження середніх витрат на виробництво товарів. Реально це виявляється в тому, що створення в таких галузях замість однієї найбільшої фірми-монополіста декілька меншого розміру може призвести до збільшення витрат на виробництво і у результаті – не до зниження, а до зростання цін.

А в цьому суспільство, природно, не зацікавлено. Якісне, оперативне забезпечення потреб споживачів в ринковій економіці вимагає вмілого поєднання різних способів державного та недержавного регулювання. Запорукою досягнення бажаного результату є наявність як здорової економічної конкуренції з її багатьма конкуруючими суб'єктами, так і діяльність великих суб'єктів-монополістів. Суб'єктами природної монополії можуть бути суб'єкти господарювання (юридичні особи) будь-якої форми власності (монопольні утворення), які виробляють (реалізують) товари (послуги) на ринку, що перебуває у стані природної монополії [1]. З огляду на стратегічну важливість та особливість енергетичної галузі, в даній сфері наявна велика кількість монопольних утворень.

Сучасні тенденції розвитку економіки України відзначаються високою соціально-економічною та політичною значущістю природних монополій - виробництво та постачання електричної енергії, транспорт, водопостачання, видобування і транспортування нафти і газу та інші базові галузі, що зумовлює необхідність чіткого правового регулювання суспільних відносин у цій сфері. Продукція природних монополій є незамінною для інших галузей економіки. Ефективне функціонування природних монополій є необхідною умовою функціонування економіки в цілому і, як наслідок, добробуту споживачів кінцевої продукції. Однак, наявність елементів природної монополії робить ціну вище та масштаб виробництва менше, ніж при чистій конкуренції. На певному етапі розвитку суб'єкти природних монополій починають зловживати своїм статусом, це обумовлює необхідність прямого втручання держави з метою зниження витрат суспільства від монопольної влади.

Постановка проблеми. Аналіз закордонного досвіду державного регулювання природних монополій дозволяє зробити наступні висновки: економічні результати функціонування монопольної галузі в набагато більшій мірі залежать від масштабів і методів її регулювання, чим від форми власності та інституціональної організації; основною метою реформ є інституціональне відділення регульованих монопольних секторів від підгалузей, що функціонують за ринковою схемою; ефективність демонополізації і лібералізації в галузі підвищується за умови їх еволюційної реалізації і раціонального сполучення з механізмами державного регулювання. Економіко-теоретичний аналіз ціноутворення в умовах нерегульованої монополії показує, що ціна, що максимізувала прибуток фірми, встановлюється вище за ціну конкурентного ринку, а випуск нижчий, ніж суспільно необхідний. Фірма-монополія отримує економічний прибуток, який сприяє нерівності доходів в суспільстві. Результатом даної рівноваги є виникнення чистих витрат добробуту, який розглядається як соціальна ціна монополії. Отже, природна монополія є ситуацією «провалу» ринку і має потребу в регулюванні, результатом якого має бути

встановлення ціни, близької до ціни конкурентного ринку. Продукція підприємств - природних монополістів використовується в усіх, без винятку, виробничих процесах, та задовольняє першочергові потреби населення. Підприємства – природні монополісти не схильні до запровадження інновацій, підвищення якості та збільшення обсягів продукції. Державне регулювання галузі з природно-монопольним ядром необхідне тоді, коли втрати суспільного добробуту в результаті дій нерегульованої природної монополії перевищують втрати суспільного добробуту в результаті функціонування регульованої природної монополії. Саме тому сфера функціонування ринків природних монополій потребує державного регулювання. Запобігання монополістичним зловживанням суб'єктів природних монополій можливо в разі ефективного державного регулювання та запровадження конкурсного підґрунтя при закупівлі ними матеріальних ресурсів. У системі державного регулювання природних монополій найбільше значення має регулювання процесів ціноутворення. Підвищення ефективності механізму тарифного регулювання можливо на основі посилення його стимулюючих функцій, введення методів, орієнтованих на ослаблення залежності регульованих тарифів від фактичних витрат фірми. В умовах сучасного інституційного середовища найбільший ефект може принести використання механізмів, що дозволяють понизити асиметричність інформації як з боку фірм, так і з боку регулюючих органів; нівелювати початкову нераціональність розподілу ресурсів, великого розкиду в технологіях і умовах виробництва локальних природних монополій. До основних засобів державного регулювання діяльності природних монополій слід віднести: цінове регулювання шляхом встановлення цін і тарифів або їх граничного рівня; контроль за дотриманням вимог угод, за інвестиційною та іншою діяльністю суб'єктів природних монополій; аналіз діяльності суб'єктів природних монополій та розробка рекомендацій щодо її удосконалення.

Вирішення задачі. Питання державного регулювання діяльності природних монополій досліджували багато науковців, зокрема: Архангельский В. Н., Бабак А. В., Баумоль В. Дж., Вандорен П., Вілліг Р., Вільсон Д. Ф., Гольденберг І. А., Демзец Х., Депортер Б., Ділорензо Т., Жемчужнікова Г. П., Загорський В. С., Залога З., Нестеренко О., Ореховський П., Панзар Дж., Петрович Й. М., Плачков І., Поплавська Ж. В., Романчук Я., Романюк О. П., Сапожникова Н. Т., Стадницький Ю. І., Стігліц Дж. Е., Студенцов В., Фейгін В. І., Щоголев А. В. та інші. До вагомих здобутків перелічених науковців слід віднести розроблення стратегій удосконалення діяльності природних монополій (перебування підприємств-природних монополістів у державній чи приватній власності, франшиза, вільний доступ), дослідження специфіки функціонування підприємств-природних монополістів у різних сферах господарської діяльності, методів обґрунтування ціни на продукцію природних монополій, теорії цінової дискримінації споживачів продукції природних монополістів. Дослідженнями державного регулювання природних монополій займалися В.Базилевич, З.Борисенко, В.Ліра. Вони визначили сутність і межі застосування природних монополій у трансформаційний період.

Діяльність суб'єктів природних монополій має як негативні так і позитивні наслідки, що наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Наслідки діяльності природних монополій

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Максимальне використання ефекту масштабу виробництва	Перекладання витрат на кінцевого споживача, Можливість економити за рахунок зниження якості продукції. Можливість застосування адміністративного впливу замість економічного механізму
Мобілізація фінансових ресурсів	Завищення цін на тарифи (послуги)
	Нав'язування дискримінаційних умов контрагентам
	Створення перешкод для входу на монопольний ринок потенційних конкурентів, Можливість блокування НТП

Оцінити структурні передумови конкуренції в національній економіці за даними Антимонопольного комітету дозволяє співвідношення сукупних часток підприємств, що діють на ринках з різними структурними передумовами конкуренції, у загальному обсязі реалізованої продукції. На початок 2010 року на ринках, де структурні передумови конкуренції повністю відсутні – реалізується 8,5 відсотка продукції, на ринках з домінуванням однієї фірми – 30,7

відсотка, на олігопольних ринках – 12,5 відсотка продукції. Водночас майже половина продукції реалізується суб'єктами господарювання, що діють на ринках, де структурні обмеження конкуренції відсутні (48,3 відсотка).

У 2010 році в умовах суттєвого зниження обсягів виробництва у ряді галузей з конкурентною структурою ринків, насамперед, у металургії, будівництві, торгівлі водночас розширилися сектори, в яких конкуренція суттєво обмежена, насамперед, завдяки підвищенню рівня концентрації у паливно-енергетичному комплексі, окремих галузях машинобудування.

Так, порівняно з попереднім роком на початку 2010 року частка ринків із конкурентною структурою зменшилась на 6 відсотків, в той час як частка ринків «чистої монополії» збільшилась на 2 відсотки, а ринків з ознаками домінування – на 8,1 відсотка.

Такі зміни показників структурних передумов конкуренції в економіці свідчать про досить суттєве зниження рівня конкуренції в цілому по Україні. Найбільш монополізованими в Україні, крім сфери природних монополій, залишаються видобування вуглеводнів, продуктів нафтопереробки, пошта і зв'язок, транспорт, виробництво електроенергії, газу та води, деякі галузі машинобудування.

В таблиці 2 наведений перелік суб'єктів природних монополій на загальнодержавних ринках України [5].

Таблиця 2.

Перелік суб'єктів природних монополій на загальнодержавних ринках

Назва суб'єкта господарювання	Найменування товару (товарної групи)
Державне підприємство "Національна енергетична компанія "Укренерго"	передача електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами
Державна адміністрація залізничного транспорту України (Укрзалізниця)	послуги користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування
Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" в особі ВАТ "Укртрансгаз"	транспортування нафти магістральними трубопроводами
Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" в особі "Укртрансгаз"	транспортування природного газу магістральними газопроводами
Державне підприємство обслуговування повітряного руху України "Украерорух"	послуги управління з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден
Відкрите акціонерне товариство "Одеський припортовий завод"	спеціалізовані послуги транспортного терміналу з прийому, охолодження, зберігання та перевантаження аміаку
Українське державне підприємство поштового зв'язку "УКРПОШТА"	універсальні послуги поштового зв'язку
Концерн РРТ	надання в користування технічних засобів мовлення послуги користування радіорелейними каналами зв'язку
Відкрите акціонерне товариство "УКРТЕЛЕКОМ"	місцевий телефонний зв'язок надання в користування каналів електрозв'язку

Існують дві групи причин виникнення монополій: законодавчого та незаконодавчого характеру.

З одного боку, причина існування природної монополії є законодавство, оскільки держава унеможливує конкуренцію у певних сферах господарської діяльності, а з іншого боку, законодавче надання виняткових прав та віднесення господарської діяльності до природної монополії стосується лише тих її видів, в яких спостерігається висока економічна ефективність концентрації виробництва.

Важливою характеристикою природних монополій є те, що вони можуть мати тимчасовий характер, оскільки певні зміни можуть призвести до зникнення об'єктивних умов для її існування. Зміна ситуації на ринку щодо цін ресурсів та попиту на продукцію у деяких видах господарської діяльності може виступити об'єктивною основою припинення існування там природної монополії, а у деяких видах навпаки – зумовлювати виникнення природної монополії.

Природні монополії є бюджетотворюючою галуззю. Недосконалість механізмів регулювання веде до перерозподілення доходності у бік природних монополістів.[2]

Економічна діяльність природних монополій повинна розглядатися в контексті глобалізації світової економіки і посилення міжнародної конкуренції транснаціональних корпорацій, оскільки саме вони виступають основними суб'єктами глобальної економіки, що акумулюють велику частину доходів, що утворюються в ній. Створення і успішний розвиток транснаціональних корпорацій вимагають величезних зусиль, часу, сприятливого клімату підтримки, у тому числі і на урядовому рівні. Національна економіка без таких компаній приречена на пасивну роль в загальносвітових економічних стосунках. Укладання довгострокових угод між монополістичними виробниками і інтеграція монополій по виробничому ланцюжку можуть створити основу для зростання внутрішнього ринку і підвищити інвестиційну привабливість російської економіки. Практика глобальних альянсів, яка доки більше характерна для західних компаній, може стати стратегічним напрямом розвитку монополій, що внесе елемент стійкості і в тенденції регіонального і державного розвитку в цілому.

Висновки. Необхідним є вдосконалення формальних інститутів регулювання природних монополій з метою забезпечення інформаційної прозорості регульованих об'єктів, оперативного контролю за витратами засобів (значну частину яких складають бюджетні), жорстких адміністративних покарань за порушення чинних нормативних актів; з іншого боку, важливішим є пошук антивитратних механізмів регулювання. При розрахунку собівартості повинні враховуватися не нормативи витрат, а фактичні дані минулих періодів з врахуванням планованих в регульованому періоді змін.

Курс на європейську інтеграцію ставить перед нашою державою комплексне завдання здійснення глибоких економічних реформ, створення реально діючої ринкової економіки. Вирішення цього завдання знаходиться у прямій залежності від впровадження ефективної конкурентної політики, спрямованої на створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, підвищення конкурентоспроможності товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. Реформи природних монополій не повинні зводитися до примітивного їх дроблення, а по суті - до руйнування і деградації [4]. Функціонування природних монополій повинне стати пріоритетним напрямом координуючої промислової політики Міністерства економіки України, яку треба будувати на основі перспективних прогностичних оцінок потреб в послугах і продукції природних монополій на вітчизняному та світовому ринках.

Література

1. Стадницький Ю.І., Кривуцький В.В. Причини виникнення та існування природних монополій // Актуальні проблеми економіки. – 2003. - № 10. – С. 25-40.
2. Государственная антимонопольная политика: практический опыт и задачи совершенствования законодательства // Российский экономический журнал. 2000. № 3. С.28.
3. Домнина И. Проблемы взаимодействия естественных монополий с регионами/ Экономист. - 1998. -№1. -С.31.
4. Городецкий А., Павленко Ю. Реформирование естественных монополий // Вопросы экономики. 2006. №1. С. 137-146
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 658.512

СУЧАСНІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

***Кунда Н.Т., кандидат технічних наук
Крамарчук Н.М.***

Постановка проблеми, актуальність дослідження. Базовим інструментом управління змінами в економіці є програми й проекти. Кожна програма являє собою комплекс взаємопов'язаних (по ресурсах, термінах і виконавцях) проектів, які забезпечують досягнення масштабної цілі.

Дослідження процесу й регулювання змін, здійснюваних за заздалегідь розробленими правилами в рамках бюджету і часових обмежень, складають суть управління проектами.

Управління проектами, інакше проектний менеджмент, являє собою наукову, навчальну і практичну дисципліну, яка формує ефективну архітектуру управління системами, що створюються та розвиваються. Проектний менеджмент є ефективним інструментом розв'язання